

Benim özgürlüğüm nerede başlar ve nerede biter? Eğer bitiyorsa o özgürlük olabilir mi? Eğer mesele *benim* haklarımsa, mesela, yarı sağır bir insan olarak başkalarının gürültü etmesinden rahatsız olmayacağıma göre istediğim kadar gürültü edebilir miyim? *Ben açtım, sen de aç müziğin sesini kardeşim.*

Özgürlük ve *nasıl yaşamalı?* meselesinin çözülmüş bir mesele olduğunu düşünmüyorum. İnsanlar kağıt üzerinde özgürlük vermek kullanabilecekleri anlamına gelmiyor ve günümüzde çoğu *özgürlük* edebiyatı politik bir maniveladan öteye gitmiyor.

Özgürlüğü asıl kısıtlayan doğrudan devlet değil zira. Devlete gelinceye kadar maddi imkan, aile, çevre ve sair unsurlar bizi kısıtlamış oluyor. Devlet bazı konularda toplumun bu *özgürlük sınırlayıcı* rolüne destek oluyor.

Bu sebeple hayata bakarken *özgürlük* açısından değil, *risk* açısından bakmak daha yeknesak bir düşünce sağlar. Özgürlüğün sınırları da, tanımı da belirsiz, nerede başlıyor, içeriğine ne giriyor, uzun uzun tartışsınız. Ahlakla arasındaki ilişkiyi anlamak hayli uzun sürer ve nihayetinde bir sonuç yoktur. Ancak konuya *bireyin hayatında aldığı riskleri azaltmak* olarak bakarsanız, bugünkü özgürlük anlayışını da bunun üzerinden tanımlamak mümkün olur.

İnsan temelde özgürdür. *Başına gelecekleri* göze aldığı sürece her şeyi yapabilir. Paraşütünün kendisini kurtaracağına inanıyorsa bir binadan atlar, yakalanmayacağını, yakalansa da cezasına katlanacağına inanırsa suç işler, hayatını çalışmadan idame edeceğine inanıyorsa *fonksiyonel* hale gelmeye çalışmaz.

Devletin yapması gereken bu *riskleri* azaltıp, artırarak *doğru yaşamayı* kolaylaştırıp, *yanlış yaşamayı* zorlaştırmaktır. Özgürlük gibi *nötr* gibi duran kavramlarda dahi zımnen bir *doğru yaşama* ve *yanlış yaşama* kabulü vardır.

Özgürlüğün tanımını bu sebeple risk üzerinden yapmak daha makul duruyor. Bireye hangi riskleri almak kolaylaştırılacak, hangilerini almak zorlaştırılacaktır?

Örneğin insanların *çalışmadan yaşama* riski almasına izin verecek miyiz? Teorik olarak herkesin böyle bir özgürlüğü var, *angarya* anayasaya göre yasak, kimse de kimseyi zorla tutup çalıştırmıyor. Ancak pratikte hemen hiçkimsenin böyle bir özgürlüğü yok, zira toplumun çarklarında bir yer edinmeden onun sunduğu imkanlara ulaşmanız mümkün değil.

O halde eğer *özgürlükleri ikame etmeyi* düşünüyorsanız, hangi şartların insanların özgürlüğüne daha çok müdahale ettiğini düşünüp, bunlardan dolayı insanların aldıkları riskleri azaltmaya çalışsınız. Özgürlük insanlar için aç kalmaktan daha öncelikli bir mesele olmadığına göre, memleketinizde açlık riski varsa özgürlüklerin desteklenmesi bu riskin azaltılmasıyla mümkün olur.

Ahlakı da *insanların bir araya yaşamasının en az risk üreten davranış biçimleri* diye tanımlamak mümkün. Bu *en az risk* de *doğru yaşamak* gibi bir bilinmez üzerinden tanımlandığı için *ahlaktan ahlaka fark var.*